

Egy „közbeeső” világban

– Victor Neumann történész –

– Ön Temesváron él ugyan, de van kitekintése Európára és a világra. Mivel foglalkozik, merre járt, hol tanult és tanított?

– 1976-ban végeztem a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem történelem szakán. Mivel csak a forradalom után mehettem külföldre, jóval később tudtam befejezni a doktori disszertációm, amelyen már 1989 előtt sokat dolgoztam. Érdekes témám volt: a multikulturális és interkulturális élet a XVIII–XIX. században Erdélyben, a Bánságban, Szerbiában, s egy kicsit Magyarországra is kitértem (címe *The Temptation of Homo Europeus*). Ez a kutatási területem a Kosáry Domokoséval, illetve Borsi-Kálmán Bélaéval rokonítható. Kultúrtörténetről szól, s arról, hogy miként működtek a román–német–magyar kulturális kapcsolatok az értelmiségiek között. Ez a doktori értekezés volt a harmadik könyvem, 1992-ben védtem meg a bukaresti egyetemen. Újabb és újabb kutatásokba kezdtem, például a bánsági interkulturális életről, a bánsági és romániai zsidók történetéről. Kedves témám a XX. századi romániai politikai gondolkodás, erről szóló könyvem Washingtonban jelent meg. Az utóbbi öt évben az identitásproblémákkal foglalkoztam történelmi és filozófiai szempontból.

Fulbright-ösztöndíjasként Amerikában voltam egy évig. A Kongresszusi Könyvtárban dolgoztam, és előadást tartottam a washingtoni egyetemen, majd New Yorkban a Columbia Egyetemen. Sokféle megfordultam: Miami-ban, Georgiában, a Georgia College and

State University-n. Két alkalommal meghívottként is jártam Amerikában.

2003-ban Párizsban a Sorbonne-on tartottam előadásokat az École Pratique des Hautes Études-ben. Együtt dolgoztam Jaques le Riderrel, s diákjaimnak Kelet-Közép-Európa régi és mai kultúrájáról tartottam órát.

Bécsben, Londonban és Brüsszelben is jártam, sok előadást tartottam. Számos híres kutatóval ismerkedtem össze, Magyarországon például Kosáry Domokossal (akivel többször találkoztam), Franciaországban Clemence Hellerrel, a Maison des Sciences de l’Homme korábbi vezetőjével, illetve Maurice Aymard-ral, az intézmény jelenlegi igazgatójával. Van egy jó barátom a párizsi Politikai Intézetben is, Alexandre Escudier, mindketten fordítottunk Reinhard Koselleck munkáiból: ő franciára, én pedig románra. Kosellecket egyébként nemrég díszdoktorrá avatták az egyetemünkön. Nagy történész, magyarul is jelentek meg művei. A politikai gondolkodással, ezen belül a kulcsszavakkal foglalkozik.

Ezek a külföldi barátságok, tudományos műhelyek sokat jelentettek nekem.

– Hol tanult meg ilyen jól magyarul?

– Lugoson a családban románul, magyarul és németül beszéltünk, később az iskolában is tanultam magyarul. Az egyetemet Kolozsváron végeztem, ahol szintén volt alkalmam gyakorolni. Családunk többnyelvű volt, megőrizte ezt a monarchiabeli szokást. Akkoriban Pozsonyban, Prágában vagy Kassán minden családban két-három nyelvet használtak. Édesapám még Prágában tanult meg németül, aztán Lugoson és Temesváron magyarul.

– Sokan írtak már a klasszikus Közép-Európáról, most csak Hanák Péter, Erhard Busek, Claudio Magris nevét említem. Nem tudjuk, ez a Közép-Európa létezett-e, de ha igen, Temesvár bizonyosan a része volt. Mi a véleménye: most, 2006-ban Temesvár a maga hagyományával, értékeivel beletartozhat-e ebbe a Közép-Európába?

– Ez nagyon jó kérdés. Temesváron valóban megmaradt valamennyi a közép-európai kultúramodellből, még lehet érezni a multikulturális, a többnyelvű kör-

nyezet hatását. Persze ma már csak a temesváriak húsz százaléka ismeri – jellegzetesen közép-európai módon – a helyi (román, magyar, német és szerb) nyelveket, illetve legalább kettőt-hármat belőlük. A többi nyolcvan százalék már csak románul tud, esetleg egy másik nyelvet tanul, például az olaszt. (Temesváron ugyanis elég nagy számban élnek olaszok, és nemcsak konzulátusuk van, hanem templomuk is. Ennek az új kisebbségnek megint csak a közép-európai modell biztosította a kereteket.) A temesváriak többsége persze világnyelveken, németül, franciául, angolul tanul, és már nem tudnak például szerbül.

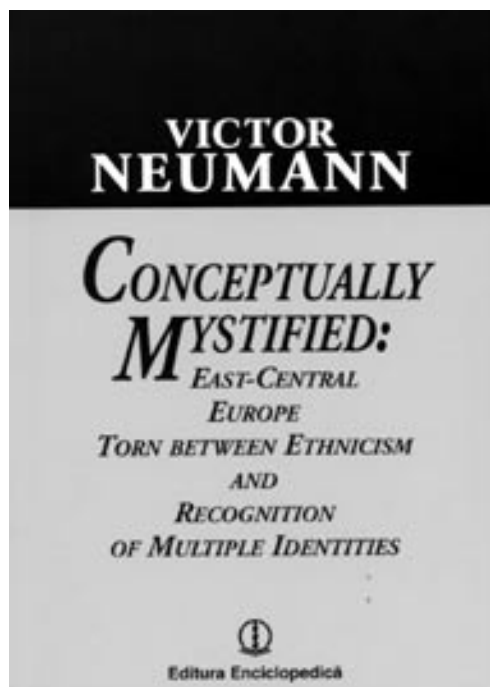
Ugyanakkor Temesváron már egy délkeleti modellről is beszélni kell, hiszen az utóbbi ötven évben letelepedett románok közül sokan Olténiából, Bukarestből vagy Moldvából jöttek. Az ortodox egyház emiatt nyilván sokkal erősebb ma, mint 1940 előtt. A távolabbi vidékekről származó románok új szokásokat és gondolkodásmódot is hoztak magukkal. Manapság a város a két modell ütközőzónája, de szerencsére sem a katolikusok, sem az ortodoxok nem radikálisak, nem konfrontálódnak. Ilyesmire Temesváron soha nem volt példa. A román ortodox és a szerb ortodox, illetve a katolikus püspök gyakran találkoznak egymással. A neoprotestánsok is jól beleilleszkedtek ebbe a felekezeti békességbe. Már vagy százezren vannak a Bánságban (Aradon, Temesváron, Lugoson), ami szintén arra utal, hogy ez a vidék toleránsabb, mint a többi.

– *Önt milyen érzelmi kapcsolatok fűzik Temesvárhoz?*

– Érzésem szerint ez „eine dazwischenliegende Welt”, egy közbeeső világ, amelynek múltból hozott kulturális értékei révén nagy lehetőségei vannak a jövőt illetően. Ez az interkulturális modell persze a két világháború, sőt még 1989 előtt is jobban működött, mint jelenleg, még így is maradt azonban belőle annyi, hogy építeni lehet rá az európai integrálódás során.

– *Ön sokat utazik, több helyen tanít, s ennek kapcsán már számos várost látott a világon. Temesvárt szereti?*

– Nagyon szeretem. A városnak most sok a tennivalója, mert átmeneti időszakban élünk, ezt minden szinten érezni lehet. A szolgáltatások, az emberi kapcsolatok rosszul működnek. A kulturális életből hiányzik a központ, például egy Közép-európai Intézet vagy Közép-európai Egyetem. Az emberek viselkedése is sokszor okoz gondot... Azért mondom mégis, hogy jól érzem itt magam, mert ebben a világban még így is több a tolerancia, mint másutt. Temesváron a cigányok is palotákat tudtak építeni maguknak, és háromszáz évig tudtak itt úgy élni a zsidók, hogy nem volt semmilyen problémájuk.

– *Most már nem sok zsidó van...*

– Nagyon kevesen maradtak, csupán vagy négyszáz család. Van persze német, magyar és szerb kisebbség is. Lehet, hogy ebből a szempontból Temesvár jobb, mint más város Kelet-Közép-Európában. Erre én büszke vagyok. Legfőképpen azért szeretem, mert itt tudok dolgozni, s nem zavar senki. Ez egy nyugodt város.

– *Ha egy pesszimista és egy optimista jövőképet kellene megfogalmaznia – mostanság Kelet-Európában a kettő között néha nagyon kevés a különbség –, mit látna a legsötétebb variációnak, és mit a legjobbnak?*

– A legsötétebb jövőkép valamilyen konfliktus lenne, ám az csak szociális okokból jöhet létre. A családok ugyanis már annyira össze vannak keveredve, hogy majdnem minden idevalósi családjában van szerb vagy német, ami kizárja az etnikumok közti konfliktus esélyét.

Az optimista jövőkép nyilván az európai integrálódás. Ez a lehető legjobb perspektíva, és én hiszek benne. Ehhez azonban még idő kell, mert sok a pótolnivaló. Ezt látom az egyetemen is, ahol tanítok.

– *El tudja képzelni, hogy Románián belül is lesznek társadalmi különbségek?*

– Máris vannak. A statisztika szerint a sok nemzetközi cég révén a gazdaság, illetve a középosztály anyagi helyzetének szempontjából Temesvár áll a legjobban Romániában.

M. P.